

**ГЕНЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ-АНТРОПОНІМІВ У
ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Голі-Оглу Тамара Войцехівна, к. філол. н., доцент, завідувач кафедри перекладу
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Вавриків Анастасія Юріївна, студентка ДВНЗ «Приазовський державний
технічний університет»

У статті розглядається проблема походження фразеологічних одиниць з компонентом-антропонімом у сучасній англійській мові. Описуються структурні особливості англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом, їхня історико-культурна і художньо-літературна маркованість.

На підставі генетичних характеристик антропологічного компонента виділяються генетичні групи таких одиниць, зокрема фраземи з компонентом-міфологеєю, з компонентом-антропонімом біблійного походження, з антропонімічним компонентом літературного походження і з компонентом з фольклору. Досліджуються кількісні показники кожної генетичної групи фразем, робиться висновок про кількісну перевагу фразем з компонентом-антропонімом античного і біблійного походження. Автори детально аналізують різнокомпонентну і поліфункціональну спрямованість англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентів..

Ключові слова: фразеологізм, фразема, компонент-антропонім, міфологема, біблеїзм, авторизм, шекспіризм, фольклоризм, генеза.

Goli-Oglu T., Vavrykiv A. Genetic characteristics of anthroponym components in the phraseological system of the english language

The article examines the problem of the origin of phraseological units with the anthroponymic component in modern English. The structural features of English phraseological units with an anthroponymic component, their historical-cultural and artistic-literary marking are described.

Based on the genetic characteristics of the anthropological component, genetic groups of such units are distinguished, in particular, phrasemes with a mythologeme component, with an anthroponymic component of biblical origin, with an anthroponymic component of literary origin, and with a folklore component.

Quantitative indicators of each genetic group of phrases are studied, it is made a conclusion about the quantitative superiority of phrases with an anthroponymic component of ancient and biblical origin. The authors analyse the multicomponent and polyfunctional orientation of English phraseological units with anthroponymic components in detail.

Key words: phraseologism, phraseme, component-anthroponym, mythologeme, biblicalism, authorism, Shakespeareism, folklorism, genesis.

Постановка проблеми. Фразеологічна система будь-якої мови, зокрема й англійської, є в структурному та семантичному планах розмаїтою і багатогранною, адже повною мірою відбиває національні особливості структуривання навколишньої дійсності в

межах національної картини світу, що є результатом роботи щодо опанування світу багатьма поколіннями носіїв мови. Фразеологічний рівень мови у цілому та його одиниці зокрема є найбільш національно маркованим, адже в ньому у форматі стійких словосполучень зафіксовано національне сприйняття різних життєвих реалій, їхня аксіологічна характеристика і сутність звичних комунікативних ситуацій, у які в буденному житті потрапляють носії мови. Окрім того, фразеологізми з компонентом-антропонімом мають не лише національно-культурне маркування, а й несуть у своїй структурі та семантиці відбитки історії народу, тобто загалом, на відміну від фразеологізмів інших структурних груп, мають культурно-історичну і, певною мірою, символічну маркованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Питання використання власних назв як складових елементів фразеологізмів розглядається в багатьох наукових працях, зокрема Манушкіної Г. П., Семенової Т. Н., Шарашової М. К., Гарагулі С. І., Болотова В.І., Коваль А. П. [2; 3]; Dobrovol'skij D. [6], Seidl J. [7], Siefiring J. [8], Spears R. [9] та ін., що подають аналіз таких фразем в англійській, французькій, німецькій, чеській та польській мовах. Проте не можна засвідчити факт розв'язання цієї проблеми саме в українському мовознавстві, зокрема і в перекладознавчому аспекті. Помітний внесок у вивчення фразем та паремій з онімами зробила А.П. Коваль [2; 3], яка в спеціальному збірнику подала докладні характеристики аналізованих одиниць у семантичному й граматичному аспектах, простежила історію виникнення багатьох зворотів.

Мета дослідження полягає у визначенні специфіки та генези фразеологічних одиниць з компонентом-антропонімом у сучасній англійській мові, а також з'ясуванні генетичної типології антропонімічних компонентів та їх частотності вживання в зазначених мовних одиницях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо аналізувати фразеологізми з компонентом-антропонімом у генетичному ракурсі, то вочевидь джерела походження таких фразем в англійській мові є дуже різноманітними. За нашими спостереженнями, за генезою англійські фразеологізми можна розділити на дві групи: 1) ФО, які виникли і функціонують у англійській мові; 2) ФО, запозичені англійською з інших мов.

Творці більшості ФО, що виникли в англійській мові, залишаються невідомими, адже фразеологізми є результатом народної творчості, проявом народної мудрості та мовного чуття. У більшості фразеологічних одиниць відображаються традиції, ритуали, повір'я і забобони народу, різні реалії, факти його історії. Багато фразеологізмів були колись словами професійної мови (професіоналізмами). Переосмислення варіативних

сполучень слів є найважливішим джерелом поповнення фразеологічної системи; численні фразеологізми мають літературне походження.

Опрацювавши доступні на сьогодні фразеологічні словники, збірники та довідники, у процесі дослідження було закартаграфовано 123 фразеологічні одиниці з компонентом-антропонімом в англійській мові, Закартаграфовані одиниці було проаналізовано з погляду генези компонента-антропоніма.

Найчисленнішими є, за нашими спостереженнями, фразеологізми з антропонімічним компонентом античного (давньогрецького і давньоримського) походження, часто – міфологемою з пантеону античних богів. В англійській мові, як і в мовах інших європейських народів, які є спадкоємцями античної культури, багато образних виразів, що виникли у стародавніх римлян і греків. Міфологема – фразеологізм, що має міфологічне походження [4, с. 10].

Стародавні греки досить рано перейшли до антропоморфізму, створивши своїх богів за образом і подобою людей, наділивши їх красою і безсмертям. Божества були олюднені до такої міри, що вирізнялись тими самими якостями та емоціями, що й люди, долями яких вони управляли; відповідно богів називали власними іменами. У лінгвістиці антропоніми, що позначають імена богів, прийняти називати теонімами: *Bacchus has drowned more men than Neptune; Hydra's job тощо. Разом з тим як компоненти-антропоніми використовують у фраземах імена героїв, античних правителів, персонажів нижчої демонології: Achilles' heel; as rich as Croesus; Augean stable; the Cordian knot; Cupid's arrows; the fame of Herostratus; to give a sop to Cerberus; Homeric laughter; a labour of Sisyphus; like a Trojan; Pandora's box; Penelope's web; the Procrustean bed; the sword of Damocles; Siren; the torments of Tantalus; the thread of Ariadne; the Trojan Horse* [1] тощо.

Другою генетичною групою за показником численності є фразеологізми з компонентом-антропонімом біблійного походження, тобто біблеїзми. Біблеїзми існують в мовах усіх країн, історія яких тою чи іншою мірою пов'язана з християнством. Проте жодна з європейських мов не відчула на собі такого помітного впливу Біблії, як англійська. Протягом століть Біблія була найбільш читаною і цитованою в Англії книжкою. Не тільки окремі слова, а й цілі ідіоматичні вирази біблійного походження увійшли до фразеологічного фонду англійської мови. Біблійні алюзії в художньому тексті є досить поширеним явищем в англійській літературі.

Отже, антропоніми, які є компонентами біблійних фразеологічних одиниць, будучи своєрідними християнськими символами, містять нескінченну культурно-історичну інформацію. Інтерпретація значень таких назв не може бути досить глибоко проаналізована без наявності екстралінгвістичної інформації про денотат. Коректне

використання подібних інтернаціональних антропонімічних символів має велике значення при здійсненні міжкультурної комунікації, тому що ці ФО позначають суб'єкти особливої важливості в історії християнського світу.

Фразеологізми біблійного походження часто семантично розходяться зі своїми прототипами, зокрема можемо виділити такі основні типи подібних розбіжностей: 1) біблійний прототип є вільним поєднанням слів, яке вживається в буквальному значенні, а відповідний фразеологізм створюється в результаті його переосмислення; 2) зміна форми образного біблійного звороту; це відбувається через те, що деякі біблеїзми модернізуються й архаїчні форми відкидаються [2, с. 68].

У процесі нашого дослідження було зафіксовано фраземи, які широко використовуються й органічно увійшли до складу англійської мови, відбулася адаптація таких фразем до норм англійської мови, тому вони втратили частково або повністю зв'язок з першоджерелом, тобто Біблією і набули нових відтінків значення: *Adam's apple; the age of Methuselah; as poor as Job; Balaam's ass; Between the Devil and the deep (blue) sea; to be Job's comforter; the brand of Cain, mark of Cain; Cain; a doubting Thomas; good Samaritan; He that serves God for money will serve the devil for better wages; Lady, Our Lady; Lady Day; Lady Chapel; Noah's Ark; the old Adam; to raise Cain; Since Adam was a boy* [1] тощо.

Досить численну групу, як свідчать результати нашого дослідження, становлять фразеологізми, до складу яких входять антропоніми, що є історичними реаліями (історизмами), що виникли у зв'язку з історичними подіями, основним структурним компонентом яких є імена реальних історичних особистостей, історичних персонажів, діячів, законодавців виробництв у різних галузях життя людства (засновники модних будинків, винахідники, заможні громадяни своєї країни, політичні діячі, учасники гучних судових справ і т.ін.), зокрема: *before one can say Jack Robinson; Edward Bear; Elizabethan; from John o'Groat's to Land's End (макож from Land's End to John o'Groat's); Hobson's choice; Mary Janes; Jack-o'-Lantern; Jack the Ripper; Jane Doe; John Doe; John Doe and Richard Roe; John Collins; Jack-in-the-green; to rob Peter to pay Paul; Tyburn blossom; Uncle Sam; When Queen Anne was alive* [1] тощо.

Ще одну групу становлять фразеологізми з компонентом-антропонімом, запозичені з художньої літератури – авторизми. У сучасній англійській мові фіксуємо фразеологізми, основна функція яких – посилювати естетичний аспект мови. Численні фразеологічні одиниці з'явилися у зв'язку зі звичаями, реаліями, історичними фактами, проте більша частина англійського фразеологічного фонду так чи інакше виникла завдяки художньо-

літературним творам. Авторизми – фраземи, так звані авторські крилаті вирази, до складу яких входять антропоніми, запозичені з художньої літератури.

Твори знаменитого англійського класика В. Шекспіра є одним з найбільш важливих літературних джерел за кількістю фразеологізмів (шекспіризмів), що збагатили англійську мову. Число їх понад сто. Шекспіризми – крилаті вирази, запозичені з творів знаменитого англійського поета і драматурга доби Відродження В. Шекспіра, які досягли популяризації не лише в англійській мові та отримали статус мовної одиниці, що має словникову відповідність в інших мовах, або вирази, у яких використовується тільки частина оригінального фразеологізму, так би мовити переосмислене словосполучення. Наприклад: *Hamlet without the Prince of Denmark* – «Гамлет без принца Датського. Яєчня без яєць».

Нами було зафіксовано 18 авторизмів в англійській мові, з них: шекспіризмів – 3, а саме: *A Daniel come to judgement* – «чесний, проникливий суддя»; *Jack out of office* – «безробітний; людина не при справах»; *to out Herod* – «перевершити самого Ірода в жорстокості».

Крім В. Шекспіра, багато інших письменників збагатили англійський фразеологічний фонд, зокрема Олександр Поуп, Вальтер Скотт, Джеффри Чосер, Джон Мільтон, Джонатан Свіфт і Чарльз Діккенс; з-поміж американських письменників – Ірвінг і Фенімор Купер: *A Daniel come to judgement*; *A Rip Van Winkle*; *to astonish the Browns*; *Don Juan*; *Don Quixote*; *Dr. Jekyll and Mr. Hyde*; *every Tom, and Dick and Harry*; *the last of the Mohicans*; *little Mary* (розм. жарг.); *man Friday*; *Jack out of office*; *John Barleycorn*; *John Bull*; *to out Herod*; *Paul Pry*; *to show Mephistophelian smile*; *What will Mrs. Grandy say?* [1].

У ході дослідження зафіксовано також групу фразеологізмів з компонентом-антропонімом фольклорного походження (фольклоризмом), тобто з компонентами-антропонімами, джерелом яких є фольклор (причому фольклор не лише англійський для англійської мови, а й запозичений з інших культур і мов) [11, с. 32], зокрема: *Aladdin's lamp*; *A Jack of all trades is master of none*; *A good Jack makes a good Gill*; *All work and no play makes Jack a dull boy*; *Every Jack has his Jill*; *Gillian (Gill)*; *Jack among the maids*; *Jack and Gill = Jack and Jill*; *Jack Frost*; *Jack of all trades*; *Jill of all trades* [1]. Як бачимо, з-поміж фразем лише одна пов'язана з арабським фольклором: з казок «Тисячі і однієї ночі» в англійську прийшло кілька висловів, а саме з компонентом-антропонімом: *Aladdin's lamp* (талісман, що виконує всі бажання свого власника).

Той факт, що деякі висловлювання, запозичені з арабського фольклору, увійшли до фразеологічного фонду сучасної англійської мови, свідчить про метафоричність та

виразність цих фразем. І хоча аналогічні поняття існують і в інших мовах світу, у цьому випадку можемо говорити про інтернаціональність фразеологізмів, запозичених з арабського фольклору.

Решта зафіксованих фразеологізмів являють собою зразки класичного англійського фольклору; це фразеологізми, де у ролі антропонімічного компонента виступають власні імена, які найбільш часто зустрічаються в місцевих казках, переказах, піснях, анекдотах, прислів'ях і приказках.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у ході дослідження було зафіксовано 123 фразеологізми з компонентом-антропонімом в англійській мові. Розглянувши найчастотніші типи антропонімів, що виступають структурним компонентом сталих висловів, було зроблено висновок, що найбільш поширеним типом антропонімів серед фразем в англійській мові є антропоніми-міфологеми, а найменш численними – антропоніми, запозичені з фольклору.

Оскільки сформульована в дослідженні проблема є досить багатовимірною і культурно та історично орієнтованою, перспективними, на наш погляд, будуть подальші студювання питань структурної типології та функціонального статусу в художній літературі та розмовному мовленні фразем з компонентом-антропонімом, зокрема в германських і слов'янських мовах у зіставному вимірі.

Література

1. Англо-український фразеологічний словник. К.: Знання, 2005. 1056 с.
2. Коваль А.П. Спочатку було Слово. Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. К: Либідь, 2001. 312 с.
3. Коваль А. П., Коптилів В. В. Крилаті вислови в українській літературній мові. Афоризми, літературні цитати, образні вислови. К.: Вища школа, 1975. 335 с.
4. Нагорна О.О. Етнокультурні особливості семантики англійських фразеологізмів (на матеріалі британського варіанту англійської мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2008. 21 с
5. Colson J. Cross-linguistic phraseological studies: An Overview. *Phraseology: An interdisciplinary perspective [edited by Sylviane Granger and Fanny Meunier]*. Amsterdam: John Benjamins, 2008. 423 p.
6. Dobrovol'skij D. Idioms: motivation and etymology. *Yearbook of Phraseology*. – 2010. Pages 73-96.
7. Seidl J. English Idioms and How to Use Them. 4th edition. *Jennifer Seidl, W. McMordie*. Oxford : Oxford University Press, 1978. 268 p.

8. Siefring J. Oxford Dictionary of Idioms. Oxford : Oxford University Press, 2004. 340 p.

9. Spears R. McGraw-Hill's Essential American Idioms Dictionary. NY : The McGraw-Hill Companies, Inc., 2007. 276 p.